

‘Drinkt allen daaruit’

Avondmaalskelk van de Lutherse Kerk Woerden

‘Over de maaltijd van de Heer wordt geleerd, dat lichaam en bloed van Christus waarlijk aanwezig zijn en worden uitgedeeld aan hen die deelnemen aan de maaltijd van de Heer; en afgewezen worden die anders leren.’

Artikel X uit de ‘Onveranderde Augsburgse Confessie’

Deze bondige ‘sacramentstheologie’ uit de ‘Onveranderde Augsburgse Confessie’ van 1530 typeert het gedachtegoed uit de begintijd van de Lutherse Kerk. In de poging een verzoenende toon aan te slaan richting de door hen zo bekritiseerde katholieke kerk van die dagen, schrijft Philipp Melanchthon, vriend en collega van Maarten Luther, met een voor hedendaagse calvinisten wellicht wat opmerkelijke ruimhartigheid over de *praesentia realis*, de werkelijke aanwezigheid van Christus in de gaven van brood en wijn. Hun geschilpunt met de kerk van die tijd lag dan ook niet zozeer in de leer, als wel in de praktijk. Daar waar het sacrament in de late middeleeuwen voor ‘gewone gelovigen’ nog maar nauwelijks bereikbaar was, wilde Luther dat brood én wijn ruimhartig aan de gelovigen werden uitgereikt, als onmisbare tekenen van het heil en de troost van God.

Gingen de calvinisten, die naast soberheid ook een meer symbolische betekenis van het avondmaal voorstonden, over op het vieren met eenvoudig, vaak tinnen avondmaalsgerei, de lutheranen onderscheidden zich daarin juist van hen door het gebruik van soms zeer kostbare schalen en kelken. Wie immers gelooft dat de verzezen Heer zelf in brood en wijn aanwezig is, neemt voor de presentatie van die genadegaven geen genoegen met een eenvoudig keukenservies. Daarbij sloten de lutheranen aan bij de bestaande praktijk van de Rooms-Katholieke Kerk, waar het nog altijd geboden is om voor het litur-

gisch vaatwerk ‘edele’ metalen te gebruiken, liefst zilver of goud, die ‘kostbaar’ en bijzonder zijn, en vooral ook: niet breekbaar en die zich niet vermengen met de materie van brood of wijn of een gevaar vormen voor de gezondheid.²

Om zich toch ook van Rome te kunnen onderscheiden, begonnen de lutheranen hun liturgisch vaatwerk te versieren met bijvoorbeeld lutherrozen of kunstige zwanen, of door teksten of afbeeldingen uit het evangelie, om zo te laten zien dat Woord en sacrament één zijn. De lutherse predikant Martin van Wijngaarden laat in zijn dissertatie *Schitterende getuigen: Nederlands Lutherse avondmaalsgerei als identiteitsdrager van een godsdienstige minderheid* (2016) prachtig zien hoe deze identiteitsvorming werkt.³

De avondmaalskelk van de lutherse gemeente in Woerden is er een bijzonder – en misschien wel het oudst bekende – voorbeeld van. De beker stamt nog uit de tijd net vóór de reformatie en is waarschijnlijk het werk van de Utrechtse edelsmedenfamilie Van Weede. In de kenmerkende gelobde voet is, naast een verrijzende Christus met lijdensattributen, een weggekraste tekst te zien, met daaronder in het Latijn de vermelding van de nieuwe gebruiker – tot op de dag van vandaag: ‘de kerk van Christus te Woerden, die strijd voert onder het Evangelie en de Onveranderde Augsburgse Confessie’.

Foto's linkerpagina en op de voor- en achterkant van dit nummer: Jeroen de Haan

¹Overgenomen uit *Belijdenisgeschriften van de Protestantse Kerk in Nederland*, Heerenveen, 2009, p. 26.

²Zie voor de richtlijnen voor het liturgisch vaatwerk het document *Redemptionis Sacramentum, Congregatie voor de Eredienst en de Sacramenten* (RKK), 2004, § 117, te vinden via www.rkdocumenten.nl.

³Zie ook M.L. van Wijngaarden, ‘Tot eer van God. Doopschalen en avondmaalsgerei van Nederlandse Lutheranen’, in *De kracht van Luther*, Museum Catharijne Convent Utrecht, Zwolle, 2017.